

ACCEPȚIUNEA CONTEMPORANĂ A LEGALITĂȚII CA PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL STATULUI DE DREPT

**Railean Petru - doctor în drept, ex-judecător al Curții Constituționale a Republicii
Moldova**

Accepțiunea contemporană a legalității ca principiu fundamental al statului de drept. Articolul cuprinde un studiu detaliat asupra conceptului și fenomenului legalității, urmărindu-se scopul de a contura accepțiunea contemporană a legalității ca principiu fundamental la statului de drept și a argumenta necesitatea reconceptualizării acestuia în condițiile democratizării societății, moment indispensabil pentru asigurarea finalității procesului de edificare și consolidare a statului de drept în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: legalitate, principiul legalității, reconceptualizarea legalității, stat de drept, conținutul legalității, subiecții legalității.

The contemporary meaning of legality as a fundamental principle of the rule of law. Article includes a detailed study on the concept and phenomenon of legality, with the aim to outline the contemporary meaning of legality as a fundamental principle of the rule of law and to argue the need for its reconceptualization in conditions of democratization of society, as indispensable requirement to complete the process of building and strengthening the rule of law in Moldova.

Keywords: legality, the principle of legality, reconceptualization of legality, rule of law, the content of legality, the subjects of legality.

Современный смысл законности как основополагающего принципа правового государства. В данной статье автор предлагает подробное исследование законности как явление, с целью обозначения современного смысла законности в качестве основополагающего принципа правового государства и доказать необходимость его переосмысления в условиях демократизации общества, как необходимое условие для завершения процесса создания и укрепления правового государства в Молдове.

Ключевые слова: законность, принцип законности, переосмысление законности, правовое государство, содержание законности, субъекты законности.

„La baza statului de drept stă principiul legalității”
(Curtea Constituțională a Republicii Moldova
[9])

Introducere. Actualitatea acestui subiect vorbește de la sine. Transformările democratice inițiate în ultimul deceniu al secolului trecut, care au marcat trecerea societății noastre de la un regim politic totalitar la unul bazat pe drept și pe valorile democratice, au impus în mod inevita-

bil o reorganizare a puterii în stat în baza unor noi principii constituționale. În acest context, o nouă reafirmare a cunoscut, în viziunea noastră, și **principiul legalității** în viața societății și activitatea statului. Incontestabil, principiul în cauză a fost unul central și pentru funcționarea puterii în fostul regim sovietic, însă odată cu ruina acestuia și inițierea edificării unui nou stat, a survenit necesitatea reconceptualizării legalității și ajustarea acesteia la noile realități democratice în

vederea protejării unor noi valori recunoscute ca supreme pentru stat și societate.

Scopul studiului rezidă în conturarea accepțiunii contemporane a legalității ca principiu fundamental al statului de drept și argumentarea necesității reconceptualizării acestuia în condițiile democratizării societății, moment indispensabil pentru asigurarea finalității procesului de edificare și consolidare a statului de drept în Republica Moldova.

Rezultate obținute și discuții. Pentru o configurare fidelă și completă a accepțiunii contemporane a legalității, e necesar, pentru început, a vedea care este explicația lexicografică a termenului, precum și unele momente din evoluția acestei categorii.

Etimologie și accepțiuni. În general, termenul „legalitate” își are etimologia în latinescul „*legalis, -e*” (*de lege*). Dicționarul Explicativ Ilustrat al Limbii Române [6, p. 1032] explică cuvântul ca fiind: 1) caracter a ceea ce este legal, a ceea ce este în conformitate cu legea; 2) principiu potrivit căruia orice persoană fizică sau juridică este obligată să respecte legea; 3) situație conformă legii; 4) ordine legală care asigură viața și activitatea unei societăți, a unui stat.

Într-un sens restrâns, *legalitatea* este explicată în *Micul Dicționar Juridic*: „conformitate între acțiune și normele legale dintr-o societate” [8, p. 123], precum și în *Dicționarul politic* [17, p. 143]: „calitate de a fi în conformitate cu legea”. În același timp, în ambele dicționare este consemnată și valoarea de principiu a legalității, în primul caz este exemplificat principiul legalității incriminării; în al doilea – principiul legalității activității administrației publice.

Un sens mai larg al termenului este consemnat în *Dicționarul de administrație publică* [12, p. 88], potrivit căruia legalitatea presupune:

1) condiție de fond a actului administrativ, care constă în conformitatea acestuia cu legea și celelalte acte normative;

2) sfera principiilor și normelor de drept ce trebuie respectate de către cetățeni/instituții;

3) ordinea de drept în raporturile internaționale potrivit căreia statele acționează conform principiilor suveranității naționale, a independenței, egalității în drepturi, neamenințării cu forță și neamestecului în treburile interne.

Merită atenție în context și explicația termenului *legalitate* din dicționarele rusești. Astfel, în *Marele Dicționar Juridic* [22, p. 199], legalitatea este explicată ca „supremație a legii, care presupune executarea strictă a legilor și a actelor normative subordonate acestora de către toate instituțiile statului, persoanele cu funcții de răspundere și alte persoane. Legalitatea constituie unul din elementele democrației și ale statului de drept.”

Un sens similar poate fi atestat și în dicționarele enciclopedice ale dreptului constituțional [21, p. 143-144; 20, p. 150], în conținutul cărora legalitatea este explicată ca: respectarea strictă a Constituției, legilor, precum și a altor acte normative adoptate în conformitate cu acestea de către toate organele puterii de stat, autoritățile administrației publice locale, funcționarii publici, cetățenii și asociațiile lor.

Sub acest aspect, este relevantă și explicația dată de *Dicționarul de termeni juridici uzuali* [5, p. 253], conform căreia: „legalitatea este un principiu general de drept, potrivit căruia autoritățile de stat, instituțiile publice și toți cetățenii sînt obligați să respecte legea, comportamentul lor să fie conform prevederilor acesteia; principiu ce consacră supremația legii în întreaga activitate socială.”

În pofida diversității de accepțiuni recunoscute „legalității”, trebuie să precizăm că aceasta se opune conceptului de „legitimitate” (noțiuni adesea greșit confundate). În opinia distinsului cercetător T. Drăganu opoziția dintre legalitate și legitimitate se rezumă în esență la faptul că legalitatea este un principiu care are la bază ideea că normele juridice în vigoare trebuie strict respectate, în timp ce legitimitatea presupune o judecată de valoare asupra unui anumit sistem, de exemplu, de guvernământ. Acesta este declarat bun sau rău în funcție de convingerile politice, de idealurile și aspirațiile înrădăcinate la un moment istoric dat în mentalitatea colectivității sau a unei părți a ei. Astfel, legalitatea exprimă o situație obiectivă, o realitate existentă într-o anumită perioadă de dezvoltare a unei țări, în timp ce legitimitatea este un dat social subiectiv, dependent de evoluția concepțiilor și sentimentelor dominante într-o colectivitate. Mai mult, ceea ce este legitim pentru o parte a societății, poate fi ilegal pentru alta [7, p. 177-178].

Prin urmare, din toate explicațiile expuse se poate desprinde destul de clar caracterul complex al legalității ca fenomen juridic, moment ce justificat a atras atenția mai multor cercetători pe parcursul timpului [14, p. 37].

Spre o nouă concepție a legalității. Din punct de vedere istoric, în studiile de specialitate se susține că în ipostaza sa de cerință de respectare și executare strictă a normelor juridice, legalitatea a apărut concomitent cu dreptul [25, p. 38], fiind o derivată a acestuia. În calitatea sa de fenomen evolutiv, legalitatea s-a dezvoltat împreună cu dreptul și societatea și, în forma în care o cunoaștem astăzi, ea s-a cristalizat în perioada formării democrației burgheze [35, p. 19-22], etapă în care dreptul a devenit măsura libertății indivizilor. Anume în această perioadă istorică legalitatea s-a format ca idee, ca principiu fundamental și ca regim de viață al societății democratice [13, p. 21].

În pofida faptului că legalitatea întotdeauna a însemnat respectarea și executarea normelor dreptului, trebuie să recunoaștem că conținutul acesteia este foarte diferit în condițiile despoțiilor orientale, democrației sclavagiste ateniene, absolutismului feudal, regimurilor totalitare sau democratice contemporane. Mai mult, după cum susține C. Ionescu [10, p. 275], practic, fiecare stat, care și-a întemeiat organizarea socială pe respectul legii, a conferit principiului legalității conotații distincte.

Privită în ansamblu, natura legalității presupune o legătură nemijlocită cu activitatea de legiferare. Cu toate acestea însă, potrivit opiniei prof. Gh. Costachi, legalitatea nu înseamnă doar existența legilor, totalitatea lor sau conducerea societății cu ajutorul legilor, chiar dacă există tangențe între aceste categorii. Evident, dacă nu există legi atunci nu poate fi vorba nici de legalitate. Prin urmare, legile constituie fundamentul legalității. Guvernarea societății prin intermediul emiterii de legi, care conțin reguli generale de conduită, obligatorii pentru executare, constituie *alfa* și *omega* legalității, dar, în același timp, e de necontestat că legalitatea nu se reduce numai la aceste adevăruri, esența sa fiind cu mult mai profundă [2, p. 139].

Suntem de părerea că acest moment este destul de bine demonstrat de trecutul sovietic al statului nostru. Astfel, după cum atestă cercetătorii,

sistemul totalitar a fost dominat de la început de mitul „legalității revoluționare”, apoi de cel al „legalității socialiste” (sovietice), care prin esență, exprima interesele elitei (clasei) ce deținea puterea și conducea statul și societatea (pentru detalii a se vedea R.F. Vagapov [23, p. 24-28]). În pofida acestui fapt, legalitatea era concepută ca executare strictă și fermă a legilor (și a actelor normative subordonate legilor) de către toate organele de stat, organizațiile obștești, funcționarii publici și cetățeni [31, p. 23]. Prin urmare, elementul primar al legalității era obligativitatea legii și, în special, executarea ei „oarbă” (strictă și fermă) de către absolut toți subiecții relațiilor sociale [2, p. 140]. Or, în timp ce se accentua obligativitatea executării normelor de drept, se neglija (excluea) total importanța conținutului lor. În opinia justă a prof. Gh. Costachi, anume acest aspect fundamentează diferența majoră a conținutului legalității din diferite perioade istorice, inclusiv contemporană [3, p. 205].

Evident, o asemenea accepțiune a legalității (considerată a fi una strict pozitivistă [26, p. 84]) e caracteristică regimului totalitar, în cadrul căruia statul realiza un control total asupra societății și a cetățenilor. Respectiv, prăbușirea regimului totalitar și inițierea unei ample reformări și democratizări ale societății au determinat reconsiderarea conceptului legalității [14, p. 38] (și nu doar o substituie de termeni: „legalitatea socialistă” cu „legalitatea” [28, p. 19; 33, p. 19]).

În acest sens, I.A. Krasnov [27, p. 150] conturează câteva condiții care au justificat reconceptualizarea legalității. Astfel, în viziunea sa, noțiunea de „legalitate socialistă” reflectă un sistem de relații sociale bazat pe regula subordonării ierarhice stricte. Interpretarea „legalității” doar ca o cerință de respectare strictă a normelor de drept de către toți subiecții, presupune refuzul de a înțelege esența acestei categorii, care este una complexă ce reflectă caracterul juridic complicat al organizării vieții social-politice a societății. Este important că o asemenea percepție a legalității o reduce nejustificat la ideea de *obligativitate*, care este prin esență o trăsătură obiectivă a dreptului, iar într-un sens mai larg presupune o *disciplină statală* (respectiv, fiind de necontestat că este obligatoriu atât ordinul superiorului, cât și hotărârea instanței judecătorești). De aici reiese

că legalitatea nu este doar o cerință de respectare a normelor de drept, dar și o cerință de realizare corespunzătoare a drepturilor și libertăților cetățenilor. Ca rezultat, noțiunea de legalitate trebuie să se răsfrîngă nu numai asupra comportamentului celor care execută legea, dar și asupra sferei de creare a dreptului (activitatea legislativă și normativă [32, p. 27]).

În același timp, sînt destul de sugestive și reflecțiile lui D.A. Ponomarev, potrivit căruia: dacă înțelegem legalitatea ca o respectare strictă și riguroasă a actelor normativ-juridice în vigoare, atunci trebuie să recunoaștem legalitatea ca un mijloc prin care se asigură realizarea legilor statului, care astfel este nelimitat în activitatea sa legislativă și normativă. Respectiv, în condițiile în care voința poporului, ca singurul titular al puterii, nu se răsfrînge asupra activității legislative a statului, atunci în ce constă totuși esența unui stat de drept? Pe de altă parte, dacă e să acceptăm că activitatea statului trebuie să fie limitată de voința poporului, atunci principiul „supremației voinței poporului ca titular al puterii” este sau nu parte a legalității? Dacă da, atunci legalitatea excede cu mult limitele sferei de realizare a dreptului, cuprinzînd și sfera de creare a acestuia [35, p. 6].

Din cîte se poate observa, cercetătorul destul de corect accentuează momentul-cheie al legalității care trebuie să suporte impactul transformărilor democratice, asupra căruia vom reveni cu detalii pe parcurs. La moment însă, e necesar să subliniem că reconceptualizarea legalității nu presupune în niciun caz negarea unui asemenea element ca obligativitatea respectării legii, deoarece în lipsa acesteia devine imposibilă ordinea de drept, iar însăși noțiunea de legalitate își pierde sensul [4, p. 72].

Un alt aspect important asupra căruia s-a atras atenția în noile condiții post-totalitare, în primul rînd, a fost distincția dintre drept și lege [24, p. 516] și, respectiv, accentuarea caracterului de drept al legii (calitatea legislației, conținutul legii [15, p. 19]). Cu toate că asupra unor asemenea momente au fost expuse unele idei și în literatura juridică sovietică (de ex., M.S. Strogovici [37, p. 23], I. Pavlov [34, p. 16-18]), totuși, ele nu au fost dezvoltate teoretic în măsura necesară și, cu atît mai mult, aplicate practic (cauza fiind evidentă – e.n.).

Așadar, fundamentul *legalității socialiste* era constituit din interesele statului (mai bine zis ale celor care dețineau puterea), care se aflau deasupra cetățenilor și a societății. În prezent, recunoașterea constituțională a priorității drepturilor și libertăților omului, a intereselor societății civile, a schimbat nu doar prioritățile ca principii, dar și scopurile, sarcinile legalității, mecanismul realizării acesteia. În condițiile contemporane, problema legalității sub aspect calitativ capătă un nou conținut. Ea a devenit un element care predetermină esența mecanismului juridico-statal democratic [33, p. 5-6].

Concomitent cu conștientizarea acestor momente, în studiile de specialitate s-a atras atenția la două aspecte importante: conținutul normativ al legalității și subiecții asupra cărora se extinde aceasta.

Referitor la conținutul legalității, majoritatea cercetătorilor susțin că aceasta presupune necesitatea respectării tuturor normelor de drept (în caz contrar, s-ar atenua regimul legalității din stat [29, p. 220]), iar unii precizează că este vorba doar de executarea normelor cuprinse în legi (altfel, în timp ce, pe de o parte, se accentuează supremația legii, pe de altă parte, se reduce semnificația acesteia în sistemul actelor normative ale statului [24, p. 525]).

Desigur, sînt și cercetători mai puțin categorici. Bunăoară, S.S. Alexeev care, definind legalitatea ca cerință de a respecta și executa strict și riguros toate normele juridice, concomitent accentuează prioritatea celor care se conțin în legi (de unde, potrivit domniei sale, derivă termenul de legalitate) [19, p. 38].

O soluție de compromis pentru această situație, identificată în literatura juridică, constă în conturarea a două accepțiuni ale legalității – *extensivă* și *restrictivă*. Sensul restrictiv semnifică cerința de a respecta legile statului, cel extensiv – nu numai legile, dar și toate actele inferioare legii.

În ceea ce ne privește, susținem ideea potrivit căreia esența legalității presupune respectarea și executarea legii [36, p. 112; 2, p. 173; 4, p. 102]. Pe cale de consecință, de aici derivă și necesitatea de a respecta și executa actele normative inferioare, emise în baza legii, în corespundere și spre executarea acesteia. Deci, este un proces unic, în care nu e binevenită diferențierea între legi și ordine,

instrucțiuni, regulamente etc., deoarece acestea sînt elaborate pentru a facilita executarea concretă a legii. Mai mult, actele normative subordonate legilor (în cea mai mare parte fiind acte administrative) beneficiază de prezumția legalității, moment ce reliefează valoarea normei de drept, indiferent de forma juridică pe care o îmbracă.

Pe de altă parte, vorbind de conținutul normativ al legalității, trebuie să precizăm că acesta în prezent, în noile condiții democratice, s-a extins fără precedent, înglobînd în sine nu doar legea și actele subordonate acesteia, ci și convențiile și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, acestea fiind recunoscute ca parte a sistemului juridic (de drept) intern, deci, obligatorii pentru toate autoritățile statului și prioritare în raport cu legea și Constituția statului [1].

Referitor la subiecții legalității, considerăm că este unul dintre cele mai esențiale aspecte ale legalității din perioada contemporană – perioadă de edificare a statului de drept [13, p. 22]. După cum am enunțat anterior, într-o accepțiune general recunoscută, legalitatea presupune respectarea legilor de către toți membrii societății. O asemenea privire asupra lucrurilor se dovedește însă a fi insuficientă, deoarece pentru societățile democratice, principiul legalității necesită o precizare, și anume că el se extinde, în primul rînd, asupra statului și a aparatului acestuia [14, p. 40]. Majoritatea savanților concretizează în acest sens că legalitatea se răsfrînge asupra activității tuturor participanților la relațiile sociale, adică stat, organe de stat, organizații obștești, funcționari publici, cetățeni. Totodată, există opinii care restrîng acest cerc de subiecți, excluzînd din el cetățenii și asociațiile acestora.

Un moment semnificativ la capitolul dat atestăm la N.G. Alexandrov [18, p. 105-106], care, neadmițînd echivalarea încălcării legii de către un funcționar cu cea comisă de un cetățean simplu, subliniază că nerespectarea normelor de drept de către ultimii presupune comiterea de către ei a delictelor (fapt pentru care ei poartă răspundere juridică), dar nu încălcarea legalității, care poate fi recunoscută doar demnitarilor de stat și funcționarilor publici. Respectiv, în viziunea domniei sale, legalitatea poate fi privită în două sensuri: în accepțiune *extensivă*, legalitatea înseamnă cerința

de a respecta legile de către toți subiecții de drept; în accepțiune *restrictivă*, legalitatea presupune respectarea legilor anume de către funcționarii de stat, altfel spus legalitatea privește exclusiv activitatea aparatului de stat.

Este de remarcat în același context și poziția prof. N.V. Vitruk [24, p. 527], care susține că nu trebuie egalat pericolul sporit al încălcării legii de către funcționari cu pericolul abaterilor comise de către cetățenii de rînd. Legalitatea presupune că funcționarii publici îndeplinesc exact cerințele legilor, constată încălcările de lege, le reprimă, restabilesc drepturile lezate și atrag la răspundere persoanele vinovate. Anume din această perspectivă legalitatea se caracterizează în mod obligatoriu prin prezența unui mecanism eficient de protecție a legilor statului, inclusiv de protecție a drepturilor și intereselor cetățenilor și ale altor subiecți de drept. Respectiv, delictele, abaterile comise de către cetățeni și de alte persoane nu sînt încălcări ale legalității, deoarece ele formează esența încălcării ordinii de drept din societate. Aceasta, desigur, nu eliberează cetățenii de răspunderea juridică ce poate surveni pentru orice abateri.

O asemenea poziție a fost destul de aspru criticată în doctrină, susținîndu-se că „legalitatea e unică, obligatorie pentru toți în egală măsură și pentru organele puterii și pentru cetățeni” [36, p. 111]. Mai mult, excluderea cuiva din cercul subiecților legalității sugerează iluzia lipsei obligației de a respecta normele de drept. Prin urmare, se produce o restrîngere a sferei legalității, ea fiind destinată doar unui anumit cerc de subiecți. O asemenea restrîngere ascunde pericolul creării „zonelor moarte”, în care legea nu acționează, distruge ideea universalității legalității, caracterul general obligatoriu al normelor de drept, egalității tuturor în fața legii, fapt ce practic subminează considerabil regimul legalității [29, p. 220].

Relevantă, în acest context, considerăm a fi ideea prof. Gh. Costachi, potrivit căruia în general, legalitatea este un principiu al activității statului de drept, al aparatului și funcționarilor acestuia. În cazul în care în sfera dată nu va fi asigurată și realizată legalitatea, cetățenilor le va reveni obligația unilaterală de a respecta și executa legile autoritare și subiective ale statului (elitei politice). În cazul dat, domnia sa identifică și

o anumită legitate: cu cât este mai scăzut nivelul legalității în aparatul de stat, cu atât devine mai strictă obligația cetățenilor de a respecta legea, mai aspre devin măsurile de asigurare a respectării legii, fiind aplicate inechitabil față de cetățeni și alte persoane (situație caracteristică unui regim antidemocratic) [2, p. 170-171].

Deci, excluderea cetățenilor din cercul subiecților legalității nu afectează în nici un fel obligația ce le revine de a respecta legile (chiar dacă sînt emise și executate în condiții de ilegalitate), deoarece prin esența lor acestea sînt general obligatorii, executarea lor fiind asigurată printr-un mecanism eficient de protecție a normelor de drept (organe specializate, instanțe judecătorești, proceduri și metode speciale etc.) [16, p. 85].

În același timp, savantul atrage atenția că nu trebuie confundate categoriile de *lege* și *legalitate*, deoarece în timp ce legea presupune, în principiu, o normă de reglementare a conduitei, fiind general obligatorie, legalitatea presupune atitudinea (cerințele) față de conținutul ei, de acțiunea ei, de rolul ei etc. Prin urmare, susținerea universalității legalității doar în baza universalității legii (sau identificarea lor) este incorectă. De aici principiul legalității atribuit cetățenilor este distinct de cel caracteristic statului, presupunînd doar un sens foarte îngust – respectarea legii [2, p. 171]. Completînd această idee, precizăm că dacă cetățenilor le revine doar obligația de a respecta legile, autoritățile statului sînt obligate atât să le respecte, cât și să le realizeze și aplice în vederea respectării și protecției drepturilor și libertăților omului [14, p. 42].

Respectiv, conchidem că legalitatea este, în primul rînd, un principiu al activității statului (autorităților statale), respectarea consecventă a acestuia determinînd esența de drept a statului. „Respectarea legalității” de către acești subiecți nu trebuie redusă la „respectarea legii” *stricto sensu*, întrucît ea presupune respectarea principiilor dreptului și a valorilor sociale fundamentale, în special, a demnității, drepturilor, libertăților și intereselor legale ale omului și cetățeanului [13, p. 24]. Or, după cum subliniază însăși Curtea Constituțională a Republicii Moldova [9]: „respectarea principiului legalității asigură concomitent respectarea celorlalte principii, deoarece legali-

tatea este condiția existenței și mijlocul realizării tuturor principiilor constituționale”.

Într-o formă cât mai concisă se poate susține că principiul legalității reprezintă o cerință obiectivă într-un stat de drept și o garanție a desfășurării în condiții optime a tuturor mecanismelor sociale. Datorită acestui fapt legalitatea trebuie considerată ca o regulă esențială la nivelul întregului sistem de drept, întrucît edificarea unei economii de piață și pe această bază a statului de drept nu poate fi concepută fără respectarea legii [11, p. 57].

Esența și particularitățile statului de drept conferă astfel legalității un conținut cu mult mai complex, multiaspectual, ce depășește semnificativ limitele conceptuale tradiționale ale acestei categorii [3, p. 205]. O moștenire a trecutului însă, a rămas lipsa unei viziuni unice asupra definirii, conținutului și elementelor legalității ca fenomen juridic (multilateral [30, p. 42]), moment asupra căruia ne vom reține atenția în unul din viitoarele demersuri științifice.

Literatura:

1. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări pînă în 14.07.2006).
2. Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, 2009.
3. Costachi Gh. *Prin știință spre un stat de drept*. Volum omagial. Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, 2011 (Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”).
4. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, 2010.
5. Derșidan E. *Dicționar de termeni juridici uzuali*. Ediție revăzută și adăugită. București: Proteus, 2005.
6. *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române*. Chișinău: Arc, Gunivas, 2007.
7. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. I. București: Lumina Lex, 1998.

8. Hanga Vl. *Mic dicționar juridic*. București: Lumina Lex, 1999.
9. *Hotărîrea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 30a/2011)*, nr. 3 din 09.02.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 38-41 din 24.02.2012.
10. Ionescu C. *Studii de drept constituțional*. București: Lumina Lex, 2001.
11. Leș I. *Principii și instituții de drept procesual civil*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1998.
12. Parlaghi A.P. *Dicționar de administrație publică*. București: Editura Economică, 2000.
13. Railean P. *Conținutul și valoarea legalității într-un stat de drept*. În: *Legea și Viața*, 2010, nr. 9.
14. Railean P. *Esența și importanța activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014.
15. Railean P. *Legalitatea ca element principal al edificării statului de drept*. În: *Legea și Viața*, 2012, nr. 8.
16. Railean P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept*. Chișinău: S.n., 2015 (Tipografia Centrală).
17. Tămaș S. *Dicționar politic: instituțiile democrației și cultura civică*. Ediția a II-a. București: Șansa, 1996.
18. Александров Н. Г. *Право и законность в период развернутого строительства коммунизма*. Москва, 1961.
19. Алексеев С. С. *Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования*. Москва: «Статут», 1999.
20. Арутюнян Г. Г., Баглай М.В. *Конституционное право: Энциклопедический словарь*. Москва: Норма, 2006.
21. Баглай М. В., Туманов В.А. *Малая энциклопедия конституционного права*. Москва: Бек, 1998.
22. *Большой Юридический Словарь*. Под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. Москва: Инфра-М, 2004.
23. Вагапов Р. Ф. *Теоретическая разработка и практическая реализация законности в России. Советский и постсоветский периоды*. В: Вектор науки ТГУ, 2011, №1(4).
24. Витрук Н. В. *Законность: понятие, защита и обеспечение*. В: *Общая теория права*. Под общей ред. проф. В.К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993.
25. Вопленко Н. Н. *Понятие и основные черты законности*. В: Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 5. Юриспруденция, 2006, № 8.
26. Игнатович Г. Ф. *Сущность конституционного принципа законности: правозаконность или конституционность*. В: Вестник Поволжской Академии Государственной Службы, 2010, №4(25).
27. Краснов И. А. *Понятие законности в современном обществе*. В: Юридический аналитический журнал. 2005, №3-4 (15-16).
28. Куртиян О. В. *Особенности реализации принципа законности в деятельности Конституционного Суда РФ*. В: Вестник Челябинского Государственного Университета, 2006, №2(75).
29. Лазарев В. В. *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 1996.
30. Липинский Д. А. *О принципе законности юридической ответственности*. В: Вектор Науки ТГУ, 2010, № 7(10).
31. Лукашева Е. А. *Социалистическое правосознание и законность*. Москва: Юридическая литература 1973.
32. Малейн Н. С. *О законности в условиях переходного периода*. В: *Теория права: новые идеи* (выпуск четвертый). Москва, 1995.
33. Мамий М. Р. *Теория и практика обеспечения режима законности в современной России*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2007.
34. Павлов И. *К вопросу о теории общенародной социалистической законности*. В: *Социалистическая законность*, 1962, № 6.
35. Пономарев Д. А. *Теоретические проблемы развития понятия законности в отечественной юридической науке*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Уфа, 2002.
36. Строгович М. С. *Проблемы общей теории права*. Избранные труды. Т. 1. Москва, 1990.
37. Строгович М. С. *Теоретические вопросы советской законности*. В: *Советское государство и право*, 1956, №4.